

10 jaar nestkasten in mijn tuin

1993: Met plankenresten van allerlei herkomst knutselden wij in het voorjaar onze eerste nestkast aaneen. Het duurde niet lang voor ons maaksel grondig geïnspecteerd en tenslotte goed genoeg bevonden werd door een koppel pimpelmezen. Haast even enthousiast als onze nieuwe 'logeurs' zelf beleefden we vanuit onze kijkhut (keuken) de opeenvolgende fases-. Aanvoer van karrevrachten nestmateriaal, de kalme eilegperiode á rato van 1 ei per dag, de broedtijd, de drukke voedertijd en uiteindelijk als 'le moment suprême' de één na één aan de opening verschijnende jongen die na enige aarzeling, onder aanmoediging van het ouderpaar, hun stuntelige eerste vlucht wagen. Een meer gedetailleerd verslag van deze blijde gebeurtenis was al te lezen in het JNM-tijdschrift 'De sneppe' in 1993. Ik vermeld alleen nog dit: kort voor het uitvliegen telden we, een volledige mezenwerkdag lang, het aantal voederbeurten. We kwamen aan 523 beurten wat neerkwam op een gemiddelde van 2,8 per 5 minuten.

1994 - 2001: Met een tweede nestkast, nu geschikt voor de koolmees, hadden we inmiddels de wooncapaciteit van onze tuin verdubbeld. Acht jaar na elkaar, één jaar uitgezonderd, speelde zich een gelijkaardig scenario af: Beide 'tuinhuisjes' blijken beide soorten mezen te behagen maar al gauw worden de pimpelmezen, voor of tijdens de nesteperiode, verjaagd door de koolmezen (wat niet overeenkomt met wat in sommige boekjes wordt beschreven). De koolmezen zelf hebben er al die jaren één succes-story van gemaakt. Slecht één jaar ontbraken ze op het appèl maar maakten dat dan weer ruimschoots goed door twee maal twee broedsels in één seizoen groot te brengen.

2002: Een jubileumjaar (10 jaar!) waardig zijn beide nestkasten bezet geworden en bekrond met uitvliegende juvenielen. Dat het buurschap van pimpel- en koolmees niet altijd in peis en vree verliep moge blijken uit volgende anekdote: Ik zag drie dagen na elkaar hoe een pimpelmees nestmateriaal (veertjes) kwam stelen bij de koolmezen. Bij de vierde inbraakpoging werd ze evenwel betrapt door het koolmeesmannetje dat de dief, nog hangende voor het invlieggaat, meteen op een stootaanval tracteerde waarna beiden in een kluwen naar beneden tuimelden waar de pimpelmees nog wat naslagwerk te verduren kreeg.

Experiment

Op 24-04-02 zag ik voor het eerst dat beide koolmees-ouders met aas het nestkastje binnenvlogen... De voedertijd was dus al volop aan de gang.

Mijn stelling: "Het aantal voederbeurten neemt toe naarmate de jongen ouder worden" wilde ik wet eens met nuchter cijfermateriaal bevestigd zien worden.

Mijn steekproef: Elke dag van 6.45 u. tot 7.15 u. het aantal beurten tellen (en intussen aan mijn eerste hete kopjes koffie slurpen).

Mijn resultaten: In volgorde van 25-04 t.e.m. 13-05 (de gegevens op 05-05 en 11-05 ontbreken):
14, 17, 10, 16, 9, 17, 13, 9, 8, 7, -, 11, 13, 13, 8, 6, -, 12, 15

Bespreking: Het blijkt een illusie te zijn geweest om te hopen dat ik uit mijn reeks waarnemingen een fraai ogende gestaag stijgende lijngrafiek zou kunnen puren. Ook als ik de weersomstandigheden (temperatuur, vochtigheid, ...) in rekening breng kan ik geen enkele zinnige verklaring vinden bij deze grillige cijferdans.

Ik kan er alleen maar uit besluiten dat er naast het feitelijke 'de jongen worden ouder' nog andere factoren zijn die het aantal beurten beïnvloeden. Zou het kunnen dat de variaties mede bepaald worden door: rupsactiviteit en -aanbod, grootte van de prooi, afstand van nest tot prooi, sterfgevallen in het nest, de toenemende daglengte, een te klein genomen tijdsinterval in de steekproef..? U ziet,... Veel vragen, geen antwoorden maar niet getreurd... Het enige hier echt belangrijke is het feit dat de koolmezen zelf er op hun manier een optimaal resultaat mee hebben bereikt.

P.S. Over mijn derde nestkast heb ik maar wijselijk gezweven.

Alleen dit wil ik er over kwijt: occasie nestkast voor roodborst, zo goed als nieuw, te koop bij:

Jacques Vanderhaeghe

17-06 Deze wandeling is niet meegerekend in de titel van dit hoofdstuk. Vandaag neem ik deel aan een geleide cvn-wandeling op de oude spoorwegberm. Ik wil deze excursie zeker niet missen want ik heb nog wat vraagtekens staan bij de soorten aangeplante bomen. Dank zij de op dit gebied zeer competente gids A. Veranneman kan ik mijn aantekeningen verifiëren, er nieuwe exemplaren aan toevoegen en enkele cultivars van mijn lijstje schrappen. Daarnaast is er nog voldoende tijd over om de schermen van Rode kornoelje op te merken, de eerste paarse bloempjes van Bitterzoet te zien en de reeds vruchtvormende Kardinaalsmuts nu pas voor het eerst te ontdekken (.. de bloei ervan is mij dus ontgaan). Enkele exemplaren van het geslacht Basterdwederik blijven hun naam geheim houden. We beleven nog een opwindend moment aan de torenvalkkast: Tussen het struikgewas door zien we twee al flink uit de kluiten gewassen jongen op de rand van de nestbak zitten.

De Roeselaarse oude spoorwegberm maakt vanaf heden deel uit van één der drie landelijke wandelpaden die de stedelijke diensten hebben uitgestippeld. Het wandelpad, waar de berm is in opgenomen, krijgt de naam 'Collevijverpad'. Op de berm zelf staan nu twee spiksplinternieuwe paaltjes met bewegwijzering en bovenaan een keurig geëstst plaatje met de naam van het pad. Is dit een schuchter eerste teken dat het huidige bewind de berm intact wil houden?

25-06 26° C! De berm is één bonte afwisseling van licht- en schaduwen effecten. Daar waar de stralen over en door de bomen en struiken schieten is al van ver het gewriemel van insecten waar te nemen. Vooral de roerloze 'ophanging' van zweefvliegen, afgewisseld met het schichtig wegschieten naar een eventuele belager van hun plekje, is spectaculair. Ik zie daarbij nogal wat Rosse zweefvliegen en soorten van het Syrphus geslacht. Ik heb onvoldoende kennis om enkele andere soorten te kunnen benoemen. Ook de vlinders kunnen vandaag niet ontbreken. Ik ontwaar mijn eerste Gehakkelde aurelia en slaag er deze keer ook in om het klein geaderd witte en het klein koolwitje uit elkaar te houden. De berm ligt er (voorlopig?) nog ongemaaid bij maar op de kale berm heeft de lokale boer het karwei alvast zelf geklaard. In het maaisel zijn nog de bloemhoofdjes van zijn aartsvijand, de Akkerdistel, terug te vinden. Andere bijna-bloeiërs zijn eraan voor de moeite en moeten nu hopen op een tweede kans in het najaar.

Langs de lage weiden wordt mijn tocht opgeluisterd met bedelstrofen van de jonge torenvalken. Ik kan ze zeer dicht benaderen maar ze blijven verscholen in het wilgen-gebladerte. De cirkelende oudervalk zal hen al wel perfect gelokaliseerd hebben maar blijft (door mijn aanwezigheid?) hoog zijn rondjes maken. Even later hoor ik die(?) ouder roepen vanuit het populierenbos, meteen gevolgd door een gefladder van de wegvluchtende kuikens, richting geluid.

Jacques Vanderhaeghe

Mijn wintervogels

RESULTATEN

Al jaren na een voeder ik mijn wintervogels vanaf begin november tot eind februari. Het voer wordt deels los in het gazon gestrooid en deels op de voedertafel (etensresten) of in het voederhuisje (mezenvoer) aangebracht. De actie 'Vogels voeren en beloeën', op gang gebracht in 2000 door wijlen vzw Natuurreservaten en nu in 2001-2002 voortgezet onder Natuurpunt-vlag, was de aanleiding voor mij om mijn wintervogels wat beter te gaan observeren.

Mijn voorlopige telresultaten (februari ontbreekt) vindt u in de onderstaande tabel. Hierbij staan de getallen voor het hoogste aantal van een soort dat in de aangegeven periode tijdens één waarnemingsmoment werd geteld.

	november-01				december-01				januari-02				gem. aantal per waarn.
	1-8	9-16	17-24	25-...	1-8	9-16	17-24	25-...	1-8	9-16	17-24	25-...	
merel	3	2	3	2	2	3	3	3	3	2	3	2	2,6
koolmees	3	2	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2,3
pimpelmees	1	1	1	2	2	3	3	3	2	3	2	4	2,2
roodborst	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
huismus	11	14	11	15	16	13	9	8	12	13	17	11	12,5
winterkoning	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,1
spreeuw	4	9	11	2	9	8	10	10	9	10	15	16	9,4
staartmees	4			3	5	6				3			1,8
turkse tortel	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	3	1,8
heggenmus	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	3	1,5
goudhaan	2			1	1		1		2	2	2	2	1,5
groenling							1						0,4
ekster		1		2		3	3			2			0,7
zwarte mees			2	1	1	2	2	2	2	2	1	2	0,5
vink			1	1	1	1	1		1	1	1		1,4
zanglijster									1	1			0,7
sperwer								1	2	1			0,3
houtduif									1		1		0,2
									1				0,1

noot:

De twee 'zotte' waarnemingen op het middaguur van 14-01-02 durf ik niet bij mijn normale wintergasten noteren:

- een blauwe reiger houdt van op het dak van een buur mijn vijver in de gaten (± 10 minuten)
- een ijsvogel (ik neem het je niet kwalijk als je mij niet gelooft) landt op een betonpaal naast die vijver. Het zal voor beiden wel een dubbele teleurstelling zijn geweest. Mijn vijver is visloos en daar bovenop ook nog grotendeels met een ijskorst bedekt.

Ter vergelijking:

Hiernaast de tabel met het gemiddelde aantal per waarneming en de frequenties (= aantal tuinen waarin de soort voorkomt) in de Vlaamse tuinen van nov. 2000 t.e.m. maart 2001

bron: Natuurpunt Vogels voeren en beloeren
Resultaten 2000 - 2001

	vlaamse tuinen	
	gem. aantal	frequentie
merel	3,2	99,0
koolmees	3,4	97,5
pimpelmees	2,4	86,8
roodborst	1,1	92,0
huismus	4,7	70,4
winterkoning	0,4	57,9
spreeuw	2,5	40,7
staartmees	1,0	39,6
turkse tortel	2,7	77,9
heggenmus	1,0	71,0
goudhaan	0,1	11,6
groenling	1,6	44,5
ekster	1,1	62,3
zwarte mees	< 0,1	4,2
vink	2,3	72,7
zanglijster	0,1	21,1
sperwer	< 0,1	3,8
houtduif	1,0	48,7

GEDRAGINGEN

Ik leerde naast het tellen ook wel aandacht schenken aan specifieke gedragskenmerken van de soorten. Hieronder tracht ik enkele opvallende gedragingen weer te geven die tegelijk ook nog nuttig kunnen zijn bij het op naam brengen van de vogelsoort.

Misschien valt het u ook op dat die vogels nogal wat menselijke trekjes vertonen. (of is het andersom?)

1. merel

Hoewel heel wat exemplaren in de buurt zwerven is er op mijn 'erf' maar ruimte voor drie vaste gasten: een volwassen mannetje, een vrouwtje en een jonger individu. Elke vermetele soortgenoot of andere lijstachtige indringer wordt, al dan niet via een frontale aanval, meteen van mijn (hun?) terrein verdreven. Ook onder hun drietjes is er voortdurend heibel: Het vrouwtje moet wijken voor het mannetje en het juveniel dient voldoende afstand tot beide andere in acht te nemen.

Merels zijn mijn enige soorten die bij hun voedselzoektocht de herfstbladeren wegzwiepen waardoor ze er eventueel onder verscholen buit mee verschalken... Een gedrag dat mij eraan herinnert dat merels in wezen echte bosvogels zijn.

2. heggenmus

Twee trouw aanwezige schuchtere vogeltjes die voor alle andere soorten tijdig beleefd opzij springen en daardoor dan ook door geen enkele ervan worden aangevallen. Dit sluit evenwel in dat ze ook nooit enige kans maken op de grootste of vetste brokken. Pas als de andere soorten menen dat de tafel leeggegeten is kunnen ze de kruimels van de kruimels en andere minuscule restjes van restjes oppikken. Ze blijken echt gespecialiseerd in het vinden van onzichtbaar voedsel.

Met korte rukjes vooruitschuivend, bij elke tussenhalt naarstig pikkend naar... ja, naar wat?, schuimen ze de naakte bodem en gazon af. Je zou erbij gaan denken dat ze meer energie verspillen bij de opname van voedsel dan dat ze er energie bij winnen maar hun immer kwieke conditie weerlegt meteen deze betweterige mening.

3. turkse tortel

Veelal zitten mijn twee tortels lief bijeen op een boomtak, geduldig wachtend tot er gestrooid wordt, mekaar geregeld aaiend en bikkend. Een toevallige bezoeker van hun soort wordt meteen belaagd. De ene (vrouwje?) dreigt met opgerichte borstveren en de andere helft van het koppel jaagt de ongenode gast op en blijft de 'voortvluchtige' langdurig achtervolgen.

Van de grote liefde blijft niets meer over zodra de maïskorrels gestrooid zijn: Met vlugge ganzenpasjes en hoofdjes die knikken als bij zwemmende waterhoentjes trachten ze mekaar de loef af te steken bij het fourageren... Hun samenlevingscontract blijkt geen clause over billijke verdeling te bevatten maar veeleer. Eerst komt, eerst maalt!

4 ... 7. mees

Mijn staartmezen zijn passanten, geen blijvers. Met veel gepiep en geprrrt kondigen ze hun komst aan, voeren wat trapezenummers op in bomen en struiken, nemen eventueel nog een slokje uit het vogelbad en... weg zijn ze weer. Op naar de volgende tuin.

Mijn drie andere soorten -- kool-, pimpel- en zwarte mees -- zijn elk met twee exemplaren vaste bezoekers van het voederhuisje. Twee van hen hebben bij mij zelfs voor kost én inwoon geboekt: Eén koolmees overnacht in de nestkast en één pimpelmees slaapt in een omgekeerd opgehangen bloempotje. De zes mezen dulden geen nieuwkomers in hun privé-clubje en tussen hen onderling gelden vaste voorrangsregels aan tafel: Pa koolmees komt eerst, dan vrouwe koolmees en op de laagste tree staan de zwarte mezen. Deze laatste hebben ook nog regelmatig agressief gedrag van de andere soorten te verduren. Gelukkig voor hen zijn ze in staat om hun belagers met acrobatische capriolen en weergaloze zwenkingen het zinloze van hun aanval te doen inzien. Naast hun behendigheid hebben zwarte mezen ook nog de intelligentie ontwikkeld om overschot aan zaden te verstoppert in de verschrompelde vruchttrossen van een sierboompje.

8. roodborst

Een soort die er resoluut voor gekozen heeft om als alleenstaande door het winterleven te gaan en daarvoor zelfs een handgemeen met een soortgenoot niet schuwt.

Plots duikt hij op uit het niets, zit geruime tijd roerloos in de struiken, geduldig wachtend tot het voederhuis mezenvrij is om na lang aarzelen en na enkele typische 'schijn-start-reflexen' zich aan de haveremout te goed te doen, zeer op zijn hoede blijvend voor naderende mezen op wie zijn 'rood-borst-schrik-effect' niet de minste indruk maakt.

9. winterkoning

Ook al een solitair levende wintervogel. Zijn niche is zodanig dat hij zelfs geen last heeft van concurrerende soorten. Hij beweegt zich voort als een snel muisje, speurt in alle duistere hoekjes en kanten van bomen, struiken en kruiden waarbij hij planmatig een vast parcours afwerkt.

Voor mijn aangeboden voer toont hij niet de minste belangstelling en als hij dan al eens op de voedertafel of -huis komt dan is dat alleen om de gaten en spleten ervan te inspecteren.

Voor de andere soorten maakt hij zich toch wel nuttig door als eerste één of andere wijkpoes op te merken en dit luidruchtig aan iedereen duidelijk te maken.

10. spreeuw

Eén bende plunders! Van alle kanten tegelijk komen ze verticaal uit de lucht vallen, wandelen machtsbewust onelegant wijdbeens over het gazon, de lange bek uitdagend links en rechts zwaaiend, eisen de voedertafel voor zich alleen op, vreten kwistig morsend de voorraad leeg, plonzen groepsgewijze waterverkwistend rond in het vogelbad en weg zijn ze weer, alle richtingen uit zonder me te verklappen welk codewoord ze gebruiken om telkens weer zo'n groepsinval op gang te brengen.

11. huismus

Een troep uitgelaten straatbengels! Ze zijn nooit veraf en er dan ook als de 'kippen' bij als er vers voer opgediend wordt. Onder het motto 'samen sterk' slagen ze erin om het voedsel voor de bek van grotere soorten weg te kapen... Terwijl de ene verjaagd wordt is een tweede er al met de buit vandoor. Al eens mussen geteld? Het gaat ongeveer zo: 1,2,3,4,0,1,3,5,6,8,0,1,2,0,2,5,8,9,11,0,1,2,1,3,0,1,2, ... Die nullen? Geregeld verdwijnen ze allen als een schicht in de struiken, zelfs andere soorten worden in het spel meegesleurd. Die vluchtreactie is bij mijn weten in 99% van de gevallen een totaal overbodige schrikreactie. Natuurlijk verhoogt het veelvuldig oefenen wel de levenskans als het overblijvende percentje een sperwer betreft die het op hen gemunt heeft. Wie het sein voor de vlucht geeft kan ik niet uitmaken. Misschien, maar dat is maar zuiver speculatief, is het een leperd die hoopt op een betere plaats aan de voedertafel bij een volgende beurt.

12 ... 18.

De overige soorten waren ofwel maar sporadisch aanwezig of op zijn minst maar korte tijd waarneembaar
goudhaan: In de hoge zilverspar van mijn buur zijn ze geregeld te horen maar dan zitten ze meestal diep verscholen tussen de naalden. Slechts zeer sporadisch zie ik ze kortstondig haastig even mijn berk of cipressen onderzoeken waarna ze terug in de spar verdwijnen.

groenting: In kleine groepjes zie je ze af en toe in de buurt. De exemplaren die bij mij landen zijn enkel geïnteresseerd in de verschrompelde vruchten van sneeuwbes waaruit ze door langdurig sabbelen de zaden kunnen afzonderen.

houtduif: Meestal op de nok van mijn huis waar te nemen... Eén zeldzame keer is hij in het gazon gezien.

ekster: Laat luid hinnikend, hoog gezeten op de berk, zijn aanwezigheid horen... Hij waagt zich evenwel nooit op de grond.

vink: Eén en slechts één exemplaar, een vrouwtje. Weinig opvallend in een mussenbende behalve dan door haar statige manier van stappen daar waar de mussen huppelen en ook wel door het etaleren van haar witte 'onderdelen' bij het opvliegen en landen.

zanglijster: Uitzonderlijk dit jaar bij mij aanwezig in de winter. Hij zal er maar weinig goede herinneringen aan overhouden daar hij voortdurend moet bedacht zijn op een aanval van één der merels.

sperwer: Regelmatig als lage overvliegen te zien maar slechts tweemaal houdt hij zijn pit-stop op één van mijn hogere bomen om van daaruit, roerloos loerend, de situatie gedurende een paar minuten in te schatten. Hoeft het gezegd? Op die ogenblikken zijn geen andere vogels in mijn tuin te bespeuren.

Jacques Vanderhaeghe